

Cronica militară

DESPRE FALSIFICATE ȘI SUROGATE MILITARE ȘI DESPRE
PARADĂ.

— Studiu de psihologie militară —

Progresele artei tehnice moderne au adus cu sine o industrie întreagă de falsificate și de surogate. Scopul acestor produse este—în afară de chestiunea ciștigului—de a procura lumii plăceri sau iluziuni eftine. Cu aceste produse ale industriei moderne s'a răspîndit mai mult decît înainte deprinderea publicului de a se mulțumi cu aparențe înșelătoare; căci nu este cu puțință ca gustul și judecata oamenilor să nu se strice sub acțiunea unor înfrîuriri rele. Lumea se deprinde ușor cu lucruri de calitate inferioară, mai cu seamă cînd nu cunoaște altele, cînd nu are prilejul de a face comparațiuni; dar mai mult încă, fiind-că împrejurul falsificatelor și surogatelor se face o reclamă adeseori zgomotoasă. Se știe infine că o parte a industriei moderne trăește speculînd slăbiciunile publicului: lipsa sa de cultură, lăcomia și vanitatea oamenilor.

Ceea-ce se petrece cu obiectele industriei și comerțului se observă în toate ramurile activității omenești: pretutindenea putem vedea tendința de a substitui lucrurilor cari au un preț și a căror dobîndire cere muncă și timp, falsificate sau surogate obținute cu ușurință și acoperite cu un lustru înșelător. Ast-fel lumea iubește a se înșela mutual și pe sine însași.

Să aplicăm cele spuse mai sus, la armată :

Cari sunt elementele cele mai rare, mai scumpe sau mai greu de obținut, trebuincioase unei oștiri ?

Vom numi în primul rînd instrumentele războinice, cari sunt mai în vederea tuturor și pe cari ori-ce popor bogat sau cu credit și le poate procura cu oare-care jertfă impusă sau făcută în comun acord : mijloace personale, adică ofițeri, trupe, mijloace materiale, ca arme de ori-ce fel, cai, corăbii de război și cetăți; adăogăm încă legi și regulamente militare, necesare pentru a organiza pregătirea, dezvoltarea, întrebuințarea și conservarea întregului aparat.

Faptul că elementele enumerate mai sus se înlocuesc cu produse

de o valoare îndoiioasă, nu reprezintă un caz izolat în istoria militară. Fenomenul psihologic care ne interesează este următorul: cei cari fac substituțiunea periculoasă și cei cari o aprobă, adică: conducătorii armatelor, armata însăși și publicul civil sunt în stare, cu tot procedeele lor, greșit, ași sugera iluziunea fâriei adevărate și pregătirii depline pentru război. Lăsăm la o parte cazul excepțional, cînd minciuna se face în mod premeditat. Cuvîntul: „nous sommes archiprêts, il ne manque pas un bouton“, a rămas istoric și este tipic. Prin aceeași mentalitate s'au ipnotizat și înainte și după războiul franco-german și alte popoare. Asemenea autosugestii se produc mai cu seamă în timpul unor perioade îndelungate de pace. Ele provin din aplecarea omului spre a simți numai nevoile actuale și imediate și de a nesocoti pe cele îndepărtate; cele din urmă se întrevăd numai de indivizi izolați, cărora majoritatea nu le dă credință (rapoartele Colonelului francez Stoffel înainte de 1870, ale căpitanului Clado în 1905).

Dulceața siguranței momentului, obișnuința lumii de a se deda plăcerilor traiului comod, fără sacrificii pentru un viitor mai îndepărtat au fost adeseori pentru indivizi și colectivități cauzele unor dezamăgiri amare.—Dar este încă o cauză care a mai făcut ca popoarele să hrănească iluziunea tăriei neînvinse, fără a fi pregătite pentru război: o armată slabă însemnează, astăzi mai mult decît înaintea vremii armatelor naționale, un popor slab; slăbiciunea unui popor, ca și cea individuală, nu se mărturisește cu plăcere, căci este amestecată aici și o chestiune de amor propriu și noțiunea onoarei naționale; deviza „onoare și patrie“ pe drapelele și stindardele oștirea este expresiunea acestui simțimînt; chestiunea pregătirii pentru război, a stărei armatei fiind și o chestiune de amor propriu, nu ne putem mira dacă intervine și vanitatea.

Aici este rădăcina surogatelor și falsificatelor militare.

Trecînd dela aceste considerațiuni generale la specificarea faptelor, reamintim celorților noștri în privința ofițerilor, trupeii și cailor cuvîntul tipic *cifre pe hirtie*. Această iocuțiune curentă s'a născut din faptul că adeseori s'a făcut încercarea de a înșela lumea cu cifre de paradă: pentru a mulțumi pe unii, și a se fâli față de alții. Astfel cifrele militare arătate în „Almanacul de Gofha“ și în alte publicațiuni, întemeiate pe comunicațiuni oficiale, pot fi privite în cea mai mare parte ca exagerate.

Dar admișînd chiar sau convingîndu-ne despre exactitatea publicațiilor statistice sau a cifrelor însemnate pe tablouri sau *situațiuni* (statistici periodice), totuși nu trebuie uitat un lucru: o adunătură de oameni nu însemnează o armată adevărată (Armata lui Chanzy în 1870—71, Garibaldiianii în 1866 și în 1870—71).

Și nici masse de soldați instruiți nu formează încă unități mania-bile. Organizațiunea numită cu un termen tehnic „ordinea de bătae“ nu se poate improviza în ultimul moment sau schimba des după nevoi

momentane, fără ca puterea armatei să scadă și mersul operațiilor să fie periclitat. (Ordinea de bătaie a avangardei Gurko, cu care acest General a trecut Balcanul în vara anului 1877 și care întrunea unsprezece specialități diferite de trupe; improvizățiunile și expedițele lui Kuropatkin în Manciuria, mai cu seamă în zilele luptelor dinaintea Mukdenului). Este un lucru dovedit că nu ori-ce oștire merită titlul unei armate în concepțiunea tactică normală și curentă a cuvântului.

O cifră de o sută de mii nu impune în sine cunoșcătorului: căci, dacă nu este falsă, poate totuși să nu reprezinte decît un surrogat.

Este deci de cercetat și calitatea elementelor din cari se compun asemenea cifre. Un individ îmbrăcat în uniformă, echipat, care știe instrucțiunea de paradă, de gardă și serviciul corvadelor nu este poate decît travestia unui ostaș adevărat. Termenul tehnic francez în această privință este *les non-valeurs de l'armée*. Armatele deosebesc într'adevăr combatanți și necombatanți. Dar și în numărul celor dinții se găsesc p'alocurca mulți soldați cari ar fi trebuit socotiți în categoria a doua. Se știe că puști, tunuri și cai nu folosesc decît cînd tiraliorii și tunarii sunt familiarizați cu întrebuițarea acestor instrumente ingenioase și complicate și cînd călăreții sunt în stare de a sluji cu dibăcie și pricepere ca patrula de descoperire și de cercetare. Totuși au existat și mai există încă armate în care activitatea serviciului zilnic se rezumă în silința de a produce numai halucinațiunea plăcută a pregătirii pentru război, fără nici o jentă serioasă în această direcțiune. Este oare nevoie de a reaminti ca exemplu exercițiile de paradă făcute cu puști de lemn? Sau expresiunea curentă *a face tuburi?* ¹⁾

Aflta asupra trupeii propriu zisă. Să trecem la oșterime. Războaiele tuturor veacurilor au arătat că titluri și insemne în unire cu o iradițiune strălucită au fost cîte odată îndestulătoare pentru a acoperi dezvoltarea și răspîndirea surogatelor între comandanți; de aci s'au născut locușiunile *carieră de parchet, de curte, de salon sau de cancelarie*.

Precum armele albe și armele de foc nu folosesc decît în mîna unor bărbați pricepuți și încercați în mijlocul practicei cinstite și intensive, tot așa și o armată sau o flotă, deși impunătoare în sine la paradă sau la manevre, nu reprezintă puteri reale decît sub aceleași condițiuni (flota amiralului Persano în 1866, cea a amiralului Rajdiestvenski în 1905). Asemenea și cetăți și regiuni fortificate nu sunt decît surogatul unei rezistențe puternice, dacă le lipsesc munițiunile și alimentele necesare; ele nu sunt decît culise de teatru amenințătoare, dacă planul după care au fost clădite este prea mareș, dacă pentru a le ocupa trebuie să aruncăm în ele întrecaga armată de cîmp.

1) Trupele teritoriale se instruesc cu puști de lemn. Se trag cartușele soldaților destinate exercițiilor de tir în aer pentru a sîrși serviciul mai repede; tuburile de metal cari rămîn, se păstrează ca dovadă ca „tragerea s'a executat conform regulamentului și ordinelor date”. Procedul se cheamă *a face tuburi*. Vezi General Hârjeu, Pregătirea pentru Război.

Un fenomen care și el izvorăște din ușurința cu care se substituie lucrului solid dar greu de obținut, lucrul ușor de procurat dar șubred, este iluziunea că a copia sau a imita regulamente străine mai cu seamă în părțile lor formale, fără a le prelucra în mod metodic, garantează progrese sau succese. În realitate lucrul stă astfel, că o armată nu se poate făli cu regulamentele sau cu legile ei unilaterale, decit atunci cînd este bine stabilit că ele nu există numai pe hîrtie, ci se aplică în întregime în mod cinstit după spiritul lor, forma venind în a doua linie. Este un fapt interesant că numai armatele în cari regulamentele tactice se aplică în mod practic și permanent pe teren, fără a se alipi nimeni de tipicuri, rămîn la curent, căci numai simțind zilnic și pretutindenea unde este ceva de schimbat, de întregit sau de simplificat, se poate progresa; pe cînd armatele unde regulamentele se învață, dar nu se aplică în practică, se mulțumesc cu exerciții de practică, stagnează și rămîn înapoi. Un exemplu interesant: în 1866 armata prusiană a intrat în război cu regulamente a căror forme erau cu totul învechite; dar spiritul în care ele se aplicau pe teren înainte de a izbucni războiul era liber de orice pedanterie; atmosfera practică și de inițiativă care domnea în armată a fost unul din elementele care au contribuit la izbînda ei.

Ce se întîmplă cu prescripțiunile permanente, se repetă în mod analog și cu cele frecătoare; este cunoscut că acolo unde se face treabă mai puțină se ordonă mai mult și poruncile sunt mai sonore și mai pompoase. Nu numai psihologul recunoaște în vorbă lungă și frază goală surrogatul activității reale; cine este puțin cunoscător de oameni știe că tocmai omul care lucrează mai puțin caută a-și crea sieși și altora iluziunea activității și cînd este mai slab, iluziunea puterii: astfel conștiința se împacă și amorul propriu se păzește de critică.

În perioade de pace se înrădăcinează ușor în public și chiar printre militari credința că regulamentele se aplică în timp de război în mod mecanic, că reformele sunt lucrul de capetenie și că principiile tactice sunt rigide. Studiul istoriei militare ne arată din contră, că cu primul pas pe care l' facem după mobilizare ne și depărtăm dela tipicul învățat. Insuși Feldmareșalul Moltke a caracterizat ființa strategiei ca „un sistem de expediente“. Prin ceea ce susținem nu vroim să scadem importanța autorității regulamentelor, ci numai să atragem atențiunea asupra idolatriei formelor și a tipicurilor și asupra cauzelor ei psihologice. Căci urmările unei asemenea evoluțiuni pot fi grave: din fantasmalele născocite în timpuri de tihnă și de meditațiuni teoretice de cabinet s'a născut p'alcurea o concepțiune tehnică, nepractică a războiului: *războiul de pozițiune*, vînătoarea după *pozițiuni*, jocuri complicate cu formațiuni tactice, formule matematice pentru conducerea trupelor. O mostră interesantă este următoarea regulă tactică stabilită acuma o sută de ani: „cînd baza de operațiune este așa de lungă, că liniile exterioare de operațiune formează la obiectul de operațiune un unghi mai mare de 60°, atunci

putem să înaintăm, în alt caz însă, nu". Comparind fenomenul despre care am vorbit cu altele menționate mai înainte observăm aceeași tendință de a înlocui elemente de valoare cu surrogate eftine: artei foarte complexe și pline de viață a conducerii trupelor, se substituie facultatea jucăriei cu forme și învățătura moartă, care prin complicațiuni artificiale caută a excita aparența unei științi mari și oculte.

În general s'a afirmat de toți specialiștii practicei războiului—și această afirmațiune s'a întărit în cursul evenimentelor campaniilor prin fapte—că nu cartea singură face pe ostașul desăvârșit, dacă i lipsesc calitățile militare și talentul sau geniul.

Să vorbim deci de calitățile militare, cari sînt un element atît de însemnat al valorii unei oștiri.

Ori-ce oștire caută să desvolte asemenea calități în rîndurile ei și a le menține în floare; mai cu seamă în oșțirime, căci ea este „sufletul armatei“. În armate cari nu se conduc în mod metodic în această privință, calitățile militare adevărate sînt înlocuite cu surrogatele lor sau ele sînt rău înțelese, falsificate. Nu ne mirăm că cu această înlocuire dăunătoare este legată tendința de a întări iluziunea prin reclamă sau paradă.

Astfel lipsa deprinderii și oțelirii fizice a trupelor s'a acoperit adeseori cu producțiuni izolate acrobatice sau sportive, d. p. cu așa numite marșuri *militare* (expresiunea pleonastică este interesantă) făcute cu o trupă selecționată dinadins.—Astfel s'au văzut paradînd în fața superiorului inspector reprize de subofițeri experimentați, travestiți în recruți. Tot astfel incapacitatea fizică a comandanților se ascunde sub o muncă ostentativă la cancelarie sau în direcțiunea administrativă. Sau pentru a rezuma: se înlocuește produsul muncii intensive, cu o producțiune de valoare mai mică și totul se acopere cu un paravan.

Numai Ecaterina cea Mare s'a lăsat să fie înșelată prin satele lui Patlomkin; noi înșine, cînd vedem trecînd o trupă la exercițiu sau la paradă, deducem repede din aspectul ei, din ordinea care domnește în acel moment, din simultaneitatea mișcărilor de paradă, că în acea trupă există toate calitățile militare sau, cel puțin, că disciplina ei este desăvîrșită: I-ul batalion al celebrului regiment Preobrajensk a făcut totdeauna această impresiune; el era socotit ca o trupă de elită, fiindcă împunea pe cîmpul de paradă, pînă ce în ziua răsvrătirii sale în 1906, lumea a văzut că ea se înșelase. Disciplina nu exista în acest batalion decît în forma unui surogat. Astfel prin paradă se pot acoperi prea bine lipșuri însemnate și rușinoase.

Una din calitățile cele mai necesare unui comandant este claritatea și preciziunea în concepțiunea hotărîrilor și ordinilor; constatăm că uneori această calitate se înlocuește prin arta *diplomatică* sau pompa cu care se redactează ordinele. De aceea criteriul exterior al unui ordin bun va fi simplitatea sa: făgădueli emfatice, cuvinte profetice, ex-

hortațiuni amenințătoare și quasi-energice sînt altele îndoele că avem pe face cu surogatul hotărîrii clare; forma teatrală, complicată și nebuloasă nu acopere de cît indeciziune și ignoranță; ar trebui să se studieze disciplina numită *correspondența militară* și din aceste puncte de vedere; deprinderea cu fraze goale este cu atît mai periculoasă la militari cu cît ea conduce la sugestii periculoase educațiunii ofițerilor. Natura noastră este de o imaginațiune fără margini cînd voim să acoperim perplexitatea care ne cuprinde; un exemplu din ultimul război din Manciuria: de cît ori nu și-au suggerat Rușii ei singuri iluziunea unei acțiuni hotărîtoare, întreprinzînd operațiuni sau diversiuni fără rost, bazate numai pe o nădejde nesigură și înșelătoare? ¹⁾ Un termen tehnic pentru asemenea mișcări convulsive este expresiunea germană „Verlegenheitsmanöver“. Un alt exemplu care ne arată surogatul perspicacității tactice, dar care excită iluziunea siguranței și pătrunderii este „ordinul“ lui Napoleon dat în 4 August 1870 în care el afirmă, ajutat de fantazia sa, într'un aliniat: „inimicul are intențiunea de a merge în contra orașului Nancy“; vrea să zică va opera nesocotind armata franceză, pe cînd Moltke chiar în 1868 stabilise că prima operațiune a armatei germane, după concentrarea ei în contra Franței, ar fi „de a căuta forțele principale ale inamicului ori unde s'ar găsi, și de a le ataca“.

Un scriitor militar cunoscut ²⁾ dezvoltă în mod convingător ideea că imaginațiunea-(fantazia) este o calitate indispensabilă pentru un conducător de trupe. Adăogăm pentru scopul studiului de față că această calitate nu se poate înlocui prin dezvoltarea amplitudinii memoriei, care din nefericire formează un factor însemnat în programele școalelor, examenelor și concursurilor militare. M. S. Regele Carol a și atras luarea aminte a autorităților militare asupra acestui punct: un ordin de zi din 1902 nu numai cere „cunoștințe profunde și solide lipsite de superficialitate“ ci osîndește tendința de a împătula în capul trupeii și ofițerilor o știință enciclopedică stearpă, bazată pe învățatură pe de rost. Din porniri și tradițiuni diametral opuse spiritului acestor directive s'a născut (și aiurea decît la noi) credința că fantazia și geniul imaginativ al omului de război se poate înlocui cu încărcarea minții cu multă învățatură. Iluziunea că la război într'o situațiune tactică anumită se prezintă comandantului ca panaceu exemplele istorice învățate, pe cari nu are de cît a le „aplica“ pentru a ciștiga isbînda, este din nefericire răspîndită prin această doctrină. Adevărul este că exemplele din istorie nu înlocuiesc de cît pînă la un punct ingeniul și fantazia care lipsește la unii; iar pentru acei cari sunt înzestrați cu adevărate talente, a căror spirit imaginativ s'a dezvoltat prin practică, asemenea exemple ușurează și călăuzesc întrebuițarea lui.

1). Diversiunea Generalului Baron Stakelberg spre Port Arthur; expedițiunea Generalului Mișcenko spre Niucivan-Inkau; expedițiunea flotelor amiralilor Rajdiestvonski și Niebagatof.

2). Generalul C. von der Goltz în „Națiunea armată“.

Nu avem de gînd a aplica pe rînd tuturor calităților militare scalpelul nostru; am depăși limitele ce ni le-am impus în acest studiu sumar. Dar nu putem să mergem mai departe fără a atinge măcar calitatea principală pe care se întemeiază toate celelalte: voința și energia (voința susținută). Și această calitate fundamentală are surogatele ei: slăbiciunea și trîndăvia caută a produce iluziunea energiei prin acțiuni convulsive și nesocotite; exemple: Liaoyan, luptele pe malurile rîului Saho, Mukden. Lipsa de energie stăruitoare și metodică în viața de toate zilele se acopere printr'o activitate spasmodică și sgomotoasă; exemple: gălăgia teatrală și amețitoare, dar nici de cum productivă, a unor instructori sau șefi de repriză, în cazarmă sau pe cîmpul de exercițiu; instrucțiunile și controlurile spasmodice cari întrerup perioade îndelungate de pasivitate și de inacțiune, prin citeva zile de încordare exagerată și nefolositoare; apelurile de front nominale, după care cu toată pierderea de timp și oboseala, controlorul rămîne înșelat; și așa mai departe.

Încheiăm și trecem la un alt grup de considerațiuni: în general calitățile militare nu se pot dezvolta și menține nefalsificate de cît subscutul îndeplinirii exacte a datorii ostășești. De aceea se și cere aslăzi cu drept cuvînt în armată mai puțin o memorare a acestor datorii, mai puțin predicarea lor *ex cathedra* de cît pilde concrete și clarificarea noțiunii fiecărei din aceste datorii la fiecare ostaș, de la simplul soldat pînă la Generalul comandant al unei armate. Numai din noțiunea clară a datorii militare se poate naște ceea ce se numește simțimîntul datoriei. Pentru a ușura lămurirea ideilor și explicațiunile A. S. R. Principele Moștenitor a clasificat datoriile ostășești în modul următor (dinadins s'au lăsat la o parte în această clasificare datoriile cetățenești sau de altă natură):

Credința ostășească

Curajul și vitejia

Disciplina

Comaraderia

Cinstea ostășească

Datoria de a fi pururea gata pentru război.—

Clasificarea de față nu este numai clară ci și cu totul completă. Pe baza ei putem să urmărim firul întrerupt al ideilor noastre.

Dacă observăm ceea ce se petrece în viața reală, vom găsi că fiecărei din aceste datorii corespunde un surogat sau un falsificat. Este învederat că una din grijile de căpetenie ale instructorului sau comandantului educador al unei trupe va fi, de a păzi unitatea ce i s'a încredințat de răspîndirea acestor microbi periculoși, căci ei înecă cu siguranță dezvoltarea sănătoasă a calităților militare ale inferiorilor săi.

În acest sens credința ostășească către persoana suveranului sau a comandantului de căpetenie nu se poate înlocui prin slugărnice și bi-

zantinism; iară credința patriotică către neam și țară nu mai este adevărată nici trainică când ea nu se arată prin fapte pozitive, ci prin acțiuni negative și sgomotoase, precum le produce un naționalism exagerat: fraze goale, fapte șoviniste, înscenări teatrale.

Curajul militar asemenea se poate falsifica prin superficialitatea și fraza bombastică; curajul de fanfaronadă s'a concretizat în caricatura lui *miles gloriosus* creată de Plautus, în figura soldatului Chauvin (din al cărui nume s'a născut și termenul *șovinism*) în colonelul Ramollot și în Moș Teacă.

Surogatul disciplinei „adevărate“ (vezi I. O. de zi din 1902) este acea obediență automată cerută p'alocurea, acel despotism medieval care nu ține socoteală nici de firea omenească, nici de temeliile pe care se clădește edificiul armatei moderne: conlucrare pentru un scop înalt comun. Sub un asemenea regim, absolutismului egoistic de sus, corespunde lacheismul și servilismul lingușitor de jos. O disciplină înțeleasă astfel nu se introduce și nu se menține în general decît prin mijloace de paradă, (marș de paradă, mînuiri exagerate, jocuri de formațiuni), prin cuvinte amenințătoare și printr'un cortegiu întreg de măsuri represive, cite odată barbare; am arătat deja că sub un asemenea sistem se ascunde uneori spiritul slăbiciunii și chiar al revoltei. În orice caz primul vînt mai aspru la război distruge întregul edificiu atît de strălucitor în timp de pace și demoralizarea ese la iveală. Disciplina militară trebuie într'adevăr să fie de fier: dar nu trebuie să se obțină numai prin mijloace represive și prin dresaj. Pentru a nu fi rău interpretați accentuăm că chestiunea de rezolvit în oștire se rezumează în cuvintele: dresaj și educațiune; nu în: dresaj sau educațiune¹⁾. Numai dresajul trebuie să aibă rostul său, să nu fie pentru paradă, să se întrebuițeze din contra numai în anumite părți ale instrucțiunii militare, unde este învederat că în momente de emoțiune sau de oboseală, în timp de război, deprinderea joacă un rol însemnat (disciplina marșurilor, avanposturile, tragerea).

Camaraderia se poate traduce pe romînește prin *bună tovărășie*. Camaraderia este însă falsificată cînd tovărășia devine abuzivă, egoistică. Nu există camaraderie adevărată întru necinste. Camaraderia adevărată este întemeiată pe ideia muncii comune îndreptate spre un înalt ideal. Camaraderia nu este o noțiune sentimentală (fraze convenționale, porniri născute din simpatii personale) nici egoistică (conivența suspectă, concesiuni mutuale).

În mod analog, surogatul cinstei ostășești nefalsificate sunt frazele teatrale și pretențioase ce se fac asupra ei și asigurările emfaticе și convenționale ce se aud cite odată și cărora se poate răspunde cu cuvintele scurte: fapte, nu vorbe.

1) *Drill oder Erziehung* este titlul unei lucrări publicate în al 8-lea deceniu al veacului trecut de Arhiducele Ioan al Austriei (Johann Orth).—Același subiect este tratat pe larg în *Capitaine Simon, L'instruction des officiers, l'éducation des troupes et la puissance nationale, étude sociologique*. Paris 1904.

Ajungem la ultima datorie ostășească : pregătirea pentru război. Puterea ei în practică este mai cu seamă grija ofițerimei ; surrogatul ei este parada. Asupra ei vom vorbi mai pe larg la încheierea acestui studiu.

După ce am discutat valoarea mijloacelor materiale și personale ale războiului precum și a calităților și datoriiilor militare, mai rămâne de zis un cuvânt asupra spiritului ostășesc și spiritului războinic pe care poartă și armate caută a le hrăni pentru a dovedi vitalitatea lor.

Armatele își trag puterea lor din puterea națiunilor din cari ele se recrutează ; mai cu seamă astăzi în țările unde domnește sistemul serviciului militar obligatoriu și general. Dar și invers valoarea, puterea oștirii se propagă prin mijlocirea elementelor ce au trecut prin rîndurile ei, în întreaga națiune. Astfel există între popor și oaste o influență reciprocă, o osmoză a puterilor ostășești. Este în interesul unui popor prevăzător să nu lase să dispară din mijlocul său spiritul militar și războinic.

Spiritul militar găsește surrogatul său în militarism. Adeseori ambele noțiuni s'au confundat ; din confuziunea ideilor s'au născut apucături greșite. Spiritul ostășesc se întemeiază pe simțimintul dezvoltat al datoriei, al ascultării, al exactității, al punctualității și al scrupulozității, al respectului legii ; în fine pe entuziasmul pentru fapte inimoase, pe rezistență bărbătească și pe oțelirea puterilor trupești. Este un cîștig pentru o națiune cînd prin influența educațiunii în casa părintească și în școli aceste simțiminte cari sunt elementele spiritului ostășesc, se dezvoltă. Această dezvoltare nu se poate obține cu mijloace exterioare, cu partea de paradă a activității militare. Confuziunea ce s'a făcut între spiritul ostășesc și iubirea părăzei sau pedanteriei rigide subofițerești a dat naștere unor idei greșite. De aici a rezultat cultul formei, neglijarea fondului, militarismul sterp și din militarism rău înțeles, gustul de a militariza. Într'adevăr, armata trebuie să se folosească de tot ceea-ce poate ajuta scopurile ei ; dar este o greșală cînd totul se pune sub regimul formelor : prin uniforme și însemne exterioare militare, prin dresaj de paradă nu se poate introduce de pildă în tinerime adevăratul spirit ostășesc. Un astfel de militarism nu corespunde nici evoluțiunii timpurilor moderne și este dăunător : Nu trebuie uitat că armata pentru o țară este un mijloc și nu un scop ; și tot asemenea parada pentru o armată nu este decît un mijloc, și încă din cele mai modeste.

Spiritul războinic este deosebit de cel militar. Elementele din care el se hrănește sunt patriotismul, admirațiunea eroilor naționali, simțimintul onoarei naționale, gustul exercițiilor curagioase ; prin acest din urmă punct el se înrudește cu spiritul ostășesc. Surrogatul spiritului războinic se produce, cînd elementele sale se falsifică : cînd patriotismul se transformă în șovinism și prin urmare în fanfaronadă ; cînd entuziasmul devine prefăcut și exagerat ; cînd onoarea națională se face pretențioasă și susceptibilă fără cauză învederată.

În considerațiunile premergătoare am pătruns și în unele taine ale vieții practice militare cari de obicei rămîn ascunse. Un studiu psico-

logic nu poate să fie superficial pentru a nu displace; el nu poate folosi decit dacă se întemeează pe baza practică, reală. Folosul unui asemenea studiu este învederat: prin el se pot lumina vederile unora, îndrepta părerile altora. Scopul psihologiei militare este de a contribui a împiedeca iluziunile periculoase, cari sunt și cauzele multor greșeli și rătăcirii.

Pe paginile premergătoare se găsesc adeseori alăturate cuvintele *paradă* cu *vanitate*, *reclamă*, *surogate* și alte expresiuni cu un înțeles asemănător. De aici unii cititori s'ar simți îndreptați a concluda că acest studiu a fost scris pentru a osîndi cu desăvîrșire parada militară.

Rîndurile cari urmează vor dovedi că această deducțiune ar fi greșită. Parada militară are într'adevăr un folos; însă ea trebuie restrînsă la strictul necesar. Influențe străine intereselor armatei au putut da parăzei o întindere și o importanța care a îndus în eroare spiritele mulțimii.

Înainte de a ne întreba care este scopul și folosul parăzei trebuie să ne lămurim asupra înțelesului acestui cuvînt. Există paradă militară în forma revistelor și defilărilor, combinate sau nu, cu serbari oficiale; necesitatea ei este necontestabilă, cu oare-care restricțiuni pe cari le vom arăta mai jos. Se mai numește paradă ori-ce producțiune individuală sau colectivă în interiorul cazarmii sau în afară de ea, menită a arăta armata în părțile ei strălucite, făcîndu-se abstracțiuni de—să punem fără frică cuvîntul—cele serioase.

Fără îndoială că pe noi ne interesează mai cu seamă psihologia parăzei numite în primul rînd; totuși trebuie să atingem cu un cuvînt și cea de a doua categorie.

Vom stabili din capul locului că un control în privința pregătirii pentru război sau a mersului exact al serviciului nu poate să fie în nici un caz scopul parăzei. Din reușita unei parăzei la o trupă, nu se poate deduce nimic serios. Ne reamintim faptul că o trupă excelentă de paradă poate să fie lipsită de calități militare adevărate: sunt batalioane cari execută în mod uimitor ori-ce exerciții de simuitanță, cari dirjează subunitățile lor prin semne cu sabie sau cu fluierul ca prin farmec, fără ca ele să aibă o valoare tactică mai mare decit un corp de balet bine dressat. Ne putem închipui regimente strălucite ca exterior, cari șarjează cu un avînt zgomotos și în acelaș timp elegant tribunele spectatorilor, producînd astfel o plăcută senzațiune în public, dar a căror activitate la război nu va fi aplaudată de nici un tactician. Nu sunt afit de depărtate timpurile cînd lumea glumeață la Berlin vorbea de „cadrilul dela Tempelhof” și cea dela București de „circul dela Cotroceni” dîndu-și astfel părerea critică asupra valorii cîmpurilor de exercițiu și luptelor de paradă poreclite de Germani cu expresia „Revuegefechte”.

Să mergem mai departe: vedem chiar că parada este un mijloc prin care se pot acoperi lipsuri și greșeli grave; astfel însuși controlul cel mai strănic ca formă poate să fie în realitate o simplă paradă; așa

de pildă cu ocazia așa numitelor inspecțiuni generale, spiritele a sute și mii de oameni se încordează și se mențin într'o stare de febră anormală săptămâni întregi în așteptarea evenimentului. Mentalitatea soldaților și ofițerilor capătă sub un asemenea regim o direcțiune cu totul specială în dauna bunului simț. Controlul degenerând în paradă și soarta individului atîrnînd de reușita ei, parada devine pe nesimțite însuși scopul activității armatei, dar în acelaș timp pregătirea pentru război, o iluziune. Sub un asemenea sistem înflorește formalismul, și exercițiile de paradă capătă o însemnătate deosebită. Astfel s'a putut întîmpla ca, uîindu-se scopul principal al armatei, să se cultive cu multă pierdere de timp și prin mijlocul unui dresaj monoton și adeseori barbar, sub cuvîntul că sunt un factor de căpetenie al disciplinei și al atențiunei, exerciții artificiale și nefolositoare (minuiri, focuri și mișcări complicate, jocuri cu formațiuni). Valoarea militară a trupelor s'a judecat chiar numai după felul execuțiunii unor asemenea păpușarii. Iubirea formalismului părăzei, care reprezintă surrogatul unui dresaj și unei instrucțiuni într'adevăr folositoare, a ajuns chiar a fi socotit ca un element pedagogic, precum dovedesc mijloacele întrebuițate la militarizarea școalelor.

Putem de altmîntrelea să controlăm cele spuse, observînd activitatea atașărilor militari trimiși într'o țară străină pentru a studia armata ei; celor pricepuți puțin le pasă de părăzile la cari sunt chemați cu insistență, pe ei îi interesează secretele armamentului, ale întăririlor cetăților și ale mobilizării, cifrele dar sunt oarecum secundare. Pe acești ofițeri îi interesează în mod deosebit starea și spiritul populațiunii, calitățile soldaților, caracterele și personalitățile comandanților, sistemul dresajului și instrucțiunii militare, energia sau slăbiciunea pregătirii și înaintării în corpurile ofițerești.

Dacă lucrul stă astfel, atunci cum rămîne cu afirmațiunea noastră, că parada are un scop și un folos practic ?

Într'adevăr nu sunt multe de spus în favoarea părăzei. Dar ar fi o greșală de a trece cu vederea peste aceste puncte. Și anume: Parada este un mijloc de a sărbători zile mari cu masele trupelor adunate. Parada militară cu pompa și strălucirea ei impunătoare, aprinde entuziasmul mulțimii; publicul care vede armata în splendoarea ei se bucură; tot așa și soldatul în front, bine înțeles cînd parada este bine organizată, adică cînd armata nu se obosește peste măsură prin pregătiri, prin monotonia înscenării sau așteptării îndelungate. Este lucru cunoscut că chiar o inimă rece și critică se electrizează în timpul unei reviste sau defilări; mai cu seamă cînd totul se desfășoară sub imperiul unei emoțiuni generale izvorîte dintr'o idee comună, sau în fața unui comandant a cărui personalitate este cunoscută și iubită. Ostașilor le place a se produce dinaintea mulțimii; bucuria, mîndria, încrederea în sine se cetesc în ochii și pe obrazul lor. Mulțimea iubește acest spectacol și fie-care interpretează impresiunile cîștigate la paradă așa cum îi prescrie amorul

său propriu individual sau colectiv.—În fine cei cari comandă, au tot-mai la paradă simțimîntul plăcut că ei stăpînesc și conduc masele cu cea mai mare ușurință; dacă lucrul reușește la paradă, de ce nu ar reuși la război? Dar nu numai la paradă ci și la manevre este un simțimînt plăcut pentru o comandant de cavalerie de a se pune în capul unei brigăzi sau diviziuni pentru a executa o șarjă strălucitoare. Este oare numai o împlinire norocoasă că spectatori militari și civili numeroși se găsesc deja în așteptare în vecinătatea punctului de izbire?

Țarul Pavel iubea parada peste măsură; această pornire avea rădăcina ei în admirațiunea lui pentru armata lui Frederic cel Mare. Dar Pavel nu vedea decît partea ei exterioară, strălucitoare; pe aceasta singură a introdus-o în oștirea rusească. Țarul Alexandru, marele Duce Constantin, fiii săi Țarul Neculae și marele Duce Mihail au avut aceeași predilecțiune. Ei uită cu totul că ostașul este destinat războiului, precum dovedesc cuvintele marelui Duce Constantin: „Nu pot suferi războiul, căci el strică armatele“¹⁾.

Rudenia și prietenia între curțile de la Petersburg și Berlin au transmis cultul părăzei din Rusia în Prusia; astfel armata acestei din urmă țări a putut revedea în caricatură formele din timpurile lui Frederic cel Mare. Ele s'au conservat aici un timp îndelungat inițindu-se și în alte armate și dînd în urmă naștere acelor manevre de teatru pe care le critică Arhiducele Albrecht al Austriei în modul următor²⁾: „toate amănuntele erau convenite dinainte; toate mișcările se făceau ca cu păpuși; corpuri întregi se mișcau ca marionete după comanda șefului; totul era o bațjocură a imaginii adevărate a războiului. Aceste produse bolnăvicioase ale unei perioade îndelungate de pace înfloreau mai cu seamă în Prusia și în Rusia îndată după războaiele din 1813—15“.

Nu ne putem abține de a cita aici un cuvînt al unui mare psiholog militar. Napoleon în critica sa asupra unei cărți scrie Generalului Rogniat următoarele:

„*Disciplina* strînge trupele împrejurul drapelului lor; prin alocu-
„șuni, curajul trupelor nu se poate mări în timpul luptei; cuvîntările nu
„sunt ascultate de soldații veterani și recruții cei tineri uită ce li s'a spus,
„la întâia bubuitură de tun. Din cuvîntările citate de Livius nici una nu
„este autentică; nici una nu are avînt, nici una nu are pecetea însu-
„șlețirii momentului. Gestul încurajator al unui comandant iubit de tru-
„pele sale face mai mult de cît cel mai frumos discurs. Alocuțiunile și
„cuvîntările rostite în timpul campaniei au un alt scop: De a șterge im-
„presiunea rea lăsată trupelor prin știri false și rapoarte greșite, pentru
„a menține un spirit bun în rîndurile lor, sau pentru a da subordona-
„ților ceva de gîndit și de discutat. Un ordin de zi simplu face mai

1) Vezi: *Th. Schicmann*, Istoria Rusiei sub Țarul Neculae I. Vol. 1.

2) *Arh. Albrecht*, Asupra responsabilității în război. Viena, 1869.

„mult de cît acele alocuțiuni bătrînești“. Cînd Împăratul Napoleon trecea călare dealungul frontului, un singur cuvînt al său: „*desfășurați drapelul*“, sau: „*a sosit momentul*“, sau numai gestul și privirea sa, făceau ca soldații să tremure de curaj și de nerăbdare.

O armată comandată de personalități marcante, o armată bine pregătită sau victorioasă, își poate plăti fără grijă luxul părăzilor și strălucirii exterioare, fiindcă are și fondul. Dar o armată nedezvoltată nu poate înlocui fondul care lipsește, cu o spoială exterioară, fără a avea în momente critice decepțiuni amare.

Mai este un punct de notat în favoarea părăzii. Dacă ori-ce paradă militară, orice strălucire de uniformă, orice înscenare impunătoare s'ar desființa, entuziasmul pentru serviciul în armată și pentru ceea ce se numește cariera armelor ar slăbi, cel puțin în perioadele îndelungate de pace și de liniște națională precum și la acele popoare ale căror suflete nu sunt inflăcărâte și împinse de o aspirațiune națională. Strălucirea exterioară a armatei atrage pe mulți. Ea impune mai cu seamă tinerimei, căci dînsa iubește a se vedea jucînd pe scenă un rol impunător; ea are ambiția de a fi admirată.

De aceea și parada va fi cu atît mai apreciată cu cît mentalitatea poporului se va apropia mai mult de a tinerimei, cu cît poporul va fi mai setos de senzațiuni. Masselor în general le plac înscenări grandioase. Dar cînd este vorba de o armată națională, vine și amorul propriu, mîndria, cite odată și vanitatea, care vede oglîndindu-se în strălucirea oastei puterea și valoarea proprie.

Parada impune și prin masele trupelor. Cunoaștem puterea psihologică a numărului asupra individului, lipsa spiritului critic al mulțimii, inferioritatea mentalității masselor, credulitatea și sugestibilitatea lor. Ea este așa de mare încît chiar cele spuse în aceste pagini nu se poate ca să nu fie contrazise de unii.

Dar pentru acei cari se pot desface de influențele sus menționate și de lanțurile inchipuirilor tradiționale, reese îndestul de clar că scopul părăzii militare este cu totul secundar. Parada are precum am văzut rațiunea ei de a fi. Dar astăzi ea nu mai este ultima expresiune a spiritului militar și războinic și a valorii armatei pentru război.

Deduțiunile practice pe cari le ciștigăm din considerațiunile noastre sunt următoarele:

Deși mentalitatea publicului și a poporului este cea cunoscută, conducătorii unei armate serioase nu trebuie să cedeze sub influența ei. Parada tradițională trebuie redusă și simplificată, dîndu-i-se forme raționate cari corespund nevoilor adevărate ale armatei. Exercițiile și instrucțiunea de *paradă* rămase din timpurile vechi sub formă de prescripțiuni regulamentare sau de deprinderi tradiționale trebuiesc reduse la un minimum, care nu împiedecă, ca astăzi, pregătirea pentru război. Serviciul

trebuie organizat astfel ca să se deosebească de ori și cine cu ușurință limita unde parada începe și pregătirea pentru război încetează.

Astfel se va face lumină în capul ostașilor de orice categorie; nici un soldat nu va mai crede că parada, pompa militară și slujba personală este scopul armatei. Numai atunci vom putea spune că am scăpat de moștenirea lăsată de Țarul Pavel.

Acestei moșteniri din trecut se întovărășește, pentru a împiedeca dezvoltarea armatelor moderne, deprinderea ca lumea să se mulțumească cu muncă ușoară; sub scutul lenei și sub scutul părazei pot vegeta rogatele și falsificatiile militare despre care am vorbit mai sus.

Dacă cuvintul napoleonic „à la guerre le moral fait les trois quarts de l'affaire” este adevărat, atunci datorită militarului inimos, psiholog și cunoscător de oameni este de a se îngriji ca aceste trei sferturi ale puterii oștirii să nu fie iluzionare. Orice cetățean însă este îndreptățit a cere aceasta de la olișerii armatei țării sale.

Căpitan Alexandru Sturdza

